

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

Roland Szymczykiewicz

***Ocena możliwości przeprowadzenia w toku postępowania
karnego dowodu z protokołu zeznań świadka osoby,
która w innym postępowaniu ma status oskarżonego***

(wersja poszerzona)

Warszawa 2018

Spis treści

I.	Uwagi wstępne	1
II.	Analiza stanu prawnego w Polsce	3
III.	Podsumowanie odnośnie przepisów polskiej procedury karnej	12
IV.	Analiza przepisów wybranych krajów Unii Europejskiej	13
1.	Czeska procedura karna	13
2.	Słowacka procedura karna	15
3.	Niemiecka procedura karna	17
4.	Litewska procedura karna	19
V.	Podsumowanie całości ustaleń	22

I. Uwagi wstępne

Zakres opracowania wyznacza sformułowane powyżej zagadnienie tytułowe, rozpatrywane pod kątem przepisów prawa polskiego (cz. II i III opracowania) oraz przepisów kodeksów postępowania karnego obowiązujących w Czechach, na Słowacji, w Niemczech oraz na Litwie (część IV opracowania). W pierwszym rzędzie analizie zostają poddane przepisy polskiego kodeksu postępowania karnego¹.

Na wstępie opracowania należy podkreślić, iż analiza k.p.k. wskazuje na to, iż brak jest zapisów regulujących badaną materię wprost. Oznacza to zatem, że żaden przepis nie zawiera literalnie sformułowanego zakazu takiej czynności dowodowej, podobnie jak żaden przepis nie formułuje wprost dopuszczalności takiej czynności (co ma duże znaczenie).

W związku z powyższym, udzielenie odpowiedzi na zadane pytanie (o stan prawy według przepisów polskiego k.p.k.) wymaga przeprowadzenia szerszej wykładni systemowej odnośnie do pozycji oskarżonego i jego roli jako źródła dowodowego, a także wymaga odniesienia się do zasady bezpośredniości.

Zgodnie z art. 71 § 2 k.p.k. za oskarżonego uważa się osobę, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osobę, co do której prokurator złożył wniosek wskazany w art. 335 § 1 k.p.k. (tj. „wniosek o skazanie bez rozprawy”) lub wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

Powyższą definicję oskarżonego można określić jako definicję w znaczeniu ścisłym, natomiast istnieje również szerokie ujęcie tego pojęcia i w tym ujęciu jest nim też podejrzany w postępowaniu przygotowawczym². Wynika to z treści art. 71 § 3 k.p.k., który wprost wskazuje, że jeżeli kodeks niniejszy używa w znaczeniu ogólnym określenia "oskarżony", to odpowiednie przepisy mają zastosowanie także do podejrzanego.

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2017 poz. 1904 ze zm.) – dalej k.p.k.

² Takie rozróżnienie pojęć i definicji przedstawia T. Grzegorzczak, [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 319.

Dla porządku wywodów należy wskazać, że zgodnie z art. 71 § 1 k.p.k. za podejrzanego uważa się osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

II. Analiza stanu prawnego w Polsce

Oskarżony jest kluczową postacią procesu karnego, albowiem celem sądowego postępowania jest zweryfikowanie słuszności tego oskarżenia w przedmiocie ewentualnej winy oskarżonego, a w razie jej stwierdzenia – wydanie wyroku skazującego i odpowiednie zastosowanie prawa karnego materialnego³.

Oskarżony ze względu na swoją specyficzną pozycję procesową ma rozbudowany katalog uprawnień procesowych, wśród których mieści się też oczywiście jego podstawowe prawo – prawo od obrony, które cechuje to, że jest prawnie zdefiniowaną zasadą konstytucyjną⁴. Jest ono również zapisane wprost w art. 6 k.p.k.. Prawo do obrony obejmuje wszystkie dopuszczalne przez przepisy prawa czynności podejmowane w interesie oskarżonego przez jego samego lub jego przedstawicieli (obrońcę lub obrońców)⁵.

W literaturze procesu wskazuje się, że prawo to ma swój aspekt formalny (prawo do posiadania obrońcy) i aspekt materialny (obrona merytoryczna przed zarzutami), którego wyrazem jest między innymi prawo do składania wyjaśnień⁶. Oskarżony ma prawo je złożyć zarówno na początku procesu (w trybie art. 386 § 1 k.p.k., jest to wówczas pierwsza czynność procesowa po otwarciu przewodu sądowego), jak i może je składać odnośnie do każdego przeprowadzonego dowodu (zob.: art. 175 § 2 k.p.k.). Wyjątkowy charakter prawny wyjaśnień wyraża się w tym, iż nie jest karalne składanie wyjaśnień odmiennych od obiektywnej rzeczywistości (od prawdy) i przedstawianie własnych „alternatywnych” wersji wydarzeń, chociaż w literaturze podkreśla się że nie można tego uprawnienia nazwać wprost „prawem do kłamstwa”⁷.

³ Tak tłumaczona bywa definicja odpowiedzialności karnej oskarżonego – por. K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2016, s. 36.

⁴ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys system*, Warszawa 2013, s. 300.

⁵ J. Grajewski, [w:] J. Grajewski (red.), P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Objasnienia dla studentów*, t. 1 (art. 1–424), Kraków 2005, s. 28.

⁶ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny...*, s. 300–301.

⁷ Tak M. Kurowski, [w:] D. Świecki (red.), B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2017, s. 671–672.

W ramach uprawnienia do składania wyjaśnień przez oskarżonego mieści się również prawo oskarżonego do tego, aby w ogóle nie składać żadnych wyjaśnień (tzw. prawo do milczenia), jak i też by odmawiać odpowiedzi na poszczególne zadawane mu pytania. O wskazanych uprawnieniach oskarżony jest obowiązkowo pouczany przez sąd.

W ślad za szczególnym prawnym charakterem wyjaśnień ustawodawca, w imię realizacji zasady bezpośredniości, ustanowił w art. 174 k.p.k. zakaz zastępowania dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych. Przepis ten należy odczytywać zgodnie z jego literalną treścią, tj. należy go rozumieć jako zakaz substytuowania wyjaśnień oskarżonego (lub zeznań świadka) za pomocą wymienionych dokumentów, nie zaś zakaz wykorzystywania takich dokumentów obok tych wyjaśnień lub zeznań, zwłaszcza w celu ich weryfikacji lub uzupełnienia⁸.

Dodać należy, że analizowane powyżej uprawnienie oskarżonego do odmowy składania wyjaśnień (w całości lub części), jak też do odmowy odpowiedzi na zadawane pytania (wszystkie lub wybrane) wiąże się z zasadą *nemo se ipsum accusare tenetur* (nikt nie może być zmuszany do oskarżania samego siebie), która jest bezpośrednio powiązana z domniemaniem niewinności⁹. Zasadę tę należy rozumieć dwojako, tj. jako kierowany do organów procesowych zakaz przymuszania oskarżonego do dostarczania dowodów przeciwko sobie, jak też brak obowiązku dowodzenia swojej niewinności ze strony oskarżonego (co wynika z faktu, iż ciężar dowiedzenia winy oskarżonego spoczywa na oskarżycielu)¹⁰.

Od wskazanej zasady *nemo se ipsum accusare tenetur* ustawodawca przewidział wprost kilka wyjątków wyrażonych w art. 74 § 2 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem oskarżony jest obowiązany poddać się określonym czynnościom procesowym

⁸ K.T. Boratyńska, M. Królikowski, [w:] A. Sakowicz (red.), K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Górski, M. Królikowski, M. Warchoń, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 463.

⁹ Szeroko na ten temat Z. Sobolewski, *Samooskarżenie w świetle prawa karnego (nemo se ipsum accusare tenetur)*, Warszawa 1982, s. 13–14; B. Nita, *Konstytucyjne zakorzenienie zasady nemo tenetur se ipsum accusare*, [w:] *Rzeczny proces karny. Księga jubileuszowa Profesora Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 220–234; B. Gronowska, *Prawo oskarżonego do milczenia oraz wolność od samooskarżenia w ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Prokuratura i Prawo” 2009/7–8, s. 7–24.

¹⁰ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 125.

o charakterze dowodowym, co wynika z faktu, iż jest źródłem wiedzy przydatnej dla ustalenia prawdy materialnej¹¹. W związku z tym oskarżony jest zobowiązany poddać się:

- 1) oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała;
- 2) czynności pobrania odcisków, sfotografowaniu go, można też oskarżonego okazać w celach rozpoznawczych innym osobom;
- 3) badaniom psychologicznym i psychiatrycznym;
- 4) badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu oskarżonego, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne;
- 5) pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu, w tym wymazu ze śluzówki policzków (jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu oskarżonego lub innych osób).

Należy wskazać, iż do wykonania wymienionych czynności wzywa się oskarżonego najpierw dobrowolnie, ale w razie braku woli „współpracy” z organami procesowymi można oskarżonego zmusić do poddania się tym czynnościom, tj. oskarżonego można zatrzymać i przymusowo doprowadzić, a także stosować wobec niego siłę fizyczną lub środki techniczne służące obezwładnieniu, w zakresie niezbędnym do wykonania danej czynności (art. 74 § 3a k.p.k.). W zakresie określenia przebiegu tych czynności obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2005 r. w sprawie poddawania badaniom lub wykonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej¹². Należy dodać, że czynności określone w art. 74 § 2 i 3 k.p.k. powinny być przeprowadzone stosownie do wymagań dowodzenia

¹¹ R. Kowalczyk, *Obowiązek poddania się badaniom w kontekście prawa niedostarczania dowodów na własną niekorzyść*, [w:] *Kontradyktoryjność w polskim procesie karnym*, red. P. Wiliński, Warszawa 2013, s. 594.

¹² Dz. U. Nr 33, poz. 299 ze zm.

ściśłego, albowiem tylko wówczas opinia z badań może być przedmiotem oceny organu procesowego i stanowić podstawę rozstrzygnięcia¹³.

W związku z powyższą analizą, należy wskazać że obok roli strony oskarżony występuje w procesie karnym również jako źródło dowodowe i to w podwójnej roli: z jednej strony jest osobowym źródłem dowodowym (gdy składa wyjaśnienia), ale też (z drugiej strony) dostarcza dowodów rzeczowych w toku czynności prowadzonych na podstawie art. 74 § 2 k.p.k.¹⁴.

W sytuacji, w której oskarżony występuje w roli osobowego źródła dowodowego, ustawodawca stosuje do składania przez niego wyjaśnień zasadę bezpośredniości. Zasada bezpośredniości zawiera dyrektywę orzekania na podstawie dowodów bezpośrednio przeprowadzonych na rozprawie głównej, a gdy jest to faktycznie niemożliwe – orzekania na podstawie jak najmniejszej liczby ogniw pośrednich w postępowaniu dowodowym¹⁵. Zasada ta w ujęciu abstrakcyjnym (jako pewien wzorzec) oznacza też nakaz bezpośredniego zetknięcia się przez organ procesowy z źródłem dowodowym i środkiem dowodowym oraz nakaz czynienia ustaleń w oparciu o środki dowodowe pierwotne¹⁶.

Jednocześnie wskazać należy, że ustawodawca w sposób enumeratywny określił wyjątki od zasady bezpośredniości (w stosunku do oskarżonego) i zawarł je w dwóch przepisach: art. 389 k.p.k. oraz art. 392 k.p.k.

Zgodnie z art. 389 § 1 k.p.k., jeżeli oskarżony nie stawił się na rozprawę, odmawia wyjaśnień lub wyjaśnia odmiennie niż poprzednio albo oświadcza, że pewnych okoliczności nie pamięta, wolno na rozprawie odczytywać tylko w odpowiednim zakresie protokoły jego wyjaśnień złożonych poprzednio w charakterze oskarżonego w tej lub innej sprawie w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę. Po odczytaniu protokołu

¹³ D. Karczmarska, *Badania oskarżonego i osoby podejrzanej na tle k.p.k. i aktów wykonawczych*, [w:] *Rozprawy z Jałowcowej Góry. Materiały z III Zjazdu Katedr Kryminalistyki*, Dobczyce, 11–13.06.2003 r., red. J. Wójcikiewicz, Kraków 2004, s. 134.

¹⁴ Tak też np. W. Hermeliński, B. Nita-Światłowska, *Kilka uwag o prawie do obrony w związku z nowelizacją kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, „Palestra” 2016 nr 9, s. 19.

¹⁵ D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka (red.), *Proces karny*, Warszawa 2017, s. 188.

¹⁶ K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne...*, s. 167.

przewodniczący zwraca się do oskarżonego o wypowiedzenie się co do jego treści i o wyjaśnienie zachodzących sprzeczności (art. 389 § 2 k.p.k.).

Z kolei przepis art. 392 § 1 k.p.k. stanowi, iż wolno odczytywać na rozprawie głównej protokoły przesłuchania świadków i oskarżonych, sporządzone w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę, gdy bezpośrednio przeprowadzenie dowodu nie jest niezbędne, a żadna z obecnych stron temu się nie sprzeciwia. Sprzeciw strony, której zeznania lub wyjaśnienia nie dotyczą, nie stoi na przeszkodzie odczytaniu protokołu (art. 392 § 2 k.p.k.).

Analizując treść przepisu art. 389 § 1 k.p.k., można wyraźnie rozróżnić dwa jego elementy: przesłanki odczytania wyjaśnień oskarżonego oraz zakres odczytywanych wyjaśnień. Jeśli chodzi o pierwszy z elementów, to jak wynika wprost z tego przepisu, przesłanką odczytania wyjaśnień przez sąd są:

- niestawiennictwo oskarżonego na rozprawę (w sytuacji jego prawidłowego zawiadomienia o rozprawie),
- odmowa składania wyjaśnień,
- złożenie wyjaśnień treściowo odmiennych od poprzednio złożonych,
- oświadczenie oskarżonego, że pewnych okoliczności nie pamięta.

Do odczytania wyjaśnień oskarżonego w analizowanym trybie wystarczy wystąpienie jednej z powyżej wskazanych przesłanek. Należy podkreślić, iż ich wystąpienie uprawnia sąd do odczytania oskarżonemu „w odpowiednim zakresie”:

- 1) protokołów wyjaśnień podejrzanego z postępowania przygotowawczego,
- 2) protokołów wyjaśnień podejrzanego złożonego wcześniej w toku danej sprawy na etapie sądowym,
- 3) protokołów wyjaśnień podejrzanego złożonych w innej sprawie w postępowaniu karnym (w postępowaniu przygotowawczym lub w postępowaniu sądowym),

- 4) protokołów wyjaśnień podejrzanego złożonych w innych postępowaniach niż karne, w których oskarżony składał wyjaśnienia (wyjaśnienia złożone „w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę”; chodzi np. o wyjaśnienia składane w sprawach o wykroczenia¹⁷, w postępowaniach dyscyplinarnych¹⁸, postępowaniach w sprawie nieletnich czy w sprawach skarbowych). W ramach opisywanej przesłanki mieszczą się również protokoły przesłuchania oskarżonego przez organ innego państwa, jeżeli sposób przeprowadzenia tej czynności nie jest sprzeczny z zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej¹⁹.

Dodać też należy, że art. 389 § 3 k.p.k. wskazuje wprost, iż wolno na rozprawie odczytać wyjaśnienia współoskarżonego, który zmarł.

Wskazać należy zatem, że rodzaj i zakres protokołów możliwych do odczytania oskarżonemu jest potencjalnie bardzo szeroki (bo dotyczy wypowiedzi z innych postępowań sądowych), ale jednocześnie sprowadza się tylko do wypowiedzi składanych w roli oskarżonego lub rolach procesowo jej odpowiadających (obwinionego, podejrzanego).

Przepis art. 392 § 1 k.p.k. również ma stosunkowo szerokie zastosowanie, albowiem możliwość odczytania protokołu dotyczy zeznań lub wyjaśnień sporządzonych w danym postępowaniu karnym (zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym), a także zeznań lub wyjaśnień z „innego postępowania przewidzianego przez ustawę”. Zwrócić jednak należy uwagę na konsekwencję ustawodawcy wyrażającą się w tym, że oskarżonemu odczytuje się zawsze jego wyjaśnienia (niezależnie od tego, z którego postępowania się je odczytuje, nigdy nie są to zeznania).

¹⁷ W tych przesłuchania sprawcy wykroczenia w toku czynności wyjaśniających – por. uchwałę SN z 22 stycznia 1992 r., I KZP 42/91, OSNKW 1992, nr 5–6, poz. 35, z glosą aprobującą Z. Kwiatkowskiego, „Państwo i Prawo” 1993, z. 4, s. 118–121.

¹⁸ Por. wyrok SN z 14 maja 1977 r., V KR 64/77, LEX nr 21739.

¹⁹ Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 30 września 1977 r., VII KZP 32/77, OSNKW 1977, nr 10–11, poz. 113, por. też postanowienie SN z 28 marca 2002 r., V KKN 122/00, OSKNW 2002, nr 7–8, poz. 60.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że ze względu na swój wyjątkowy charakter, przepis art. 389 § 1 k.p.k. nie może być interpretowany rozszerzająco²⁰. Wynika to z faktu, że w procesie karnym obowiązuje zasada bezpośredniości i wszelkie wyjątki od tej zasady wyrażające się w wprowadzeniu do procesu dowodu protokołu przesłuchania oskarżonego (jako dowodu pochodnego) muszą być ściśle określone w ustawie (tak jak np. czyni to art. 377 § 4 i art. 392 § 1 k.p.k.)²¹.

W związku z tym w literaturze wskazuje się, że nie jest dopuszczalne odczytywanie protokołów przesłuchania w charakterze świadka oskarżonego w danym lub jakimkolwiek innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę²². Wskazane stanowisko opiera się na orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażonym m.in. w: wyroku SN z 14 października 1970 r., IV KR 177/70²³, uchwale SN z 8 lutego 1995 r., I KZP 37/94²⁴, postanowieniu SN z 28 lutego 2002 r., IV KKN 13/02²⁵.

Wskazać należy, że Sąd Najwyższy w przytoczonych wyrokach stanął generalnie na stanowisku, iż protokoły złożonych w postępowaniu oświadczeń dowodowych wolno odczytywać na rozprawie tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie. Przepisy umożliwiające odczytywanie protokołów zeznań lub wyjaśnień mają charakter wyjątkowy z uwagi na to, że stanowią odstępstwo od zasady bezpośredniości. Wszelkie odstępstwa od tej zasady mają zaś mieć charakter ustawowy i być wyraźnie zapisane. Dodać należy, że zdaniem Sądu Najwyższego wyjątkiem takim nie jest art. 393 k.p.k., albowiem przepis ten w swej treści nie odnosi się w ogóle do odczytywania protokołów zeznań lub wyjaśnień²⁶. Powyżej wskazane

²⁰ Wyrok SN z 22 listopada 1974 r., IV KR 426/73, OSNKW 1975, nr 3–4, poz. 42.

²¹ D. Świecki, [w:] D. Świecki (red.), B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, *Komentarz aktualizowany*, LEX 2018, komentarz do art. 389 k.p.k., teza 3. Tak też P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. 2, *Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011, s. 537.

²² Tak np. A. Ważny, [w:] A. Sakowicz (red.), K.T. Boratyńska, P. Czarnecki, A. Górski, M. Królikowski, A. Sakowicz, M. Warchoń, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 892; D. Świecki [w:] D. Świecki (red.), B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, Warszawa 2017, s. 1449.

²³ OSNKW 1971, nr 1, poz. 11.

²⁴ OSNKW 1995, nr 3–4, poz. 15.

²⁵ LEX nr 53058.

²⁶ Tak wprost wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z 8 lutego 1995 r., I KZP 37/94, OSNKW 1995, nr 3–4, poz. 15. Tak też aprobująco T. Grzegorzczak w głosie do tej uchwały, „Państwo i Prawo” 1995, nr 7, s. 105–108.

orzeczenia są nadal ważne i do nich odnosi się Sąd Najwyższy oraz sądy powszechne w aktualnym orzecznictwie²⁷.

Dodatkowym argumentem podnoszonym przez Sąd Najwyższy jest to, że odczytywanie zeznań osobie podejrzanej lub oskarżonej mogłoby być doprowadzeniem do sytuacji działania organów procesowych wbrew zakazowi *nemo se ipsum accusare tenetur* (nikt nie może być zmuszany do oskarżania samego siebie). Należy w tym miejscu przytoczyć fragment uchwały SN z 8 lutego 1995 r., I KZP 37/94, w którym Sąd Najwyższy wyraził się tak: „Ograniczenie to [zakaz odczytywania protokołów zeznań – przyp. R.Sz.] gwarantuje oskarżonemu ochronę przed wykorzystywaniem przeciwko niemu jego własnych oświadczeń, złożonych w innym układzie procesowym niż przewidziane przez ustawę przesłuchanie go w charakterze oskarżonego. Przed tym, by nie pociągało ono ze sobą niekorzystnych dla oskarżonego skutków w sferze dokonywanych ustaleń faktycznych, powinny chronić implikacje zasady domniemania niewinności, a także nakaz wszechstronnego i wnikliwego wyjaśnienia okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy oraz wymagania i rygory dotyczące dokonywania ustaleń faktycznych”.

Odnotować należy też, iż jeśli chodzi o kwestie regulacji odczytywania zeznań lub wyjaśnień danej osoby w razie zmiany jej statusu procesowego, to Kodeks postępowania karnego zawiera taką regulację w art. art. 391 § 2 k.p.k. Przepis ten pozwala na odczytanie świadkowi protokołów złożonych poprzednio przez świadka wyjaśnień w charakterze podejrzanego w sytuacji określonej w art. 391 § 1 k.p.k.²⁸ lub w art. 182 § 3 k.p.k. (czyli sytuacji gdy świadek skorzystał z prawa do odmowy zeznań z uwagi na to, iż w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem). Jest to dodatkowy argument wskazujący na to, że gdyby wolą ustawodawcy było ustanowienie możliwości odczytywania

²⁷ Por. wyrok SN z 6 października 2009 r., II KK 97/09, LEX nr 598222; wyrok SA w Rzeszowie z 5 marca 2015 r., II AKa 9/15, LEX nr 1665918; wyrok SA w Lublinie z 29 kwietnia 2014 r., II AKa 2/14, LEX nr 1488652.

²⁸ Przepis art. 391 § 1 k.p.k. ma następujące brzmienie: „Jeżeli świadek bezpodstawnie odmawia zeznań, zeznaje odmiennie niż poprzednio albo oświadczy, że pewnych okoliczności nie pamięta, albo przebywa za granicą lub nie można mu było doręczyć wezwania, albo nie stawił się z powodu niedających się usunąć przeszkód lub przewodniczący zaniechał wezwania świadka na podstawie art. 333 § 2, a także wtedy, gdy świadek zmarł, wolno odczytywać w odpowiednim zakresie protokoły złożonych poprzednio przez niego zeznań w postępowaniu przygotowawczym lub przed sądem w tej lub innej sprawie albo w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę”.

zeznań, które oskarżony złożył jako świadek w innym postępowaniu, to zapisałby taką możliwość wprost. W obowiązującym Kodeksie postępowania karnego takiego zapisu nie ma.

Wymaga odrębnego wyjaśnienia i podkreślenia, że wyjątkiem od powyżej opisanego zakazu odczytywania zeznań osobie, która w danym postępowaniu występuje jako oskarżony (lub podejrzany), jest wykorzystanie protokołu przesłuchania świadka w sytuacji, gdy oskarżony odpowiada za złożenie fałszywych zeznań umieszczonych właśnie w tym protokole²⁹. Takie procesowe wykorzystanie tego protokołu jawi się jako oczywiste i nie budzi wątpliwości.

²⁹ Por. uchwała SN z 20 czerwca 1991 r., I KZP 12/91, OSNKW 1991, nr 10–12, poz. 46 z glosami L.K. Paprzyckiego, „Palestra” 1992, nr 1–2, s. 95 i nast. oraz Z. Kwiatkowskiego, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 7–8, s. 314 i nast.

III. Podsumowanie odnośnie przepisów polskiej procedury karnej

Reasumując powyższe ustalenia, należy wskazać, że nie jest obecnie dopuszczalne przeprowadzenie dowodu z protokołu zeznań świadka osoby, która w innym postępowaniu ma status oskarżonego. Nie jest to również możliwe w sytuacji, gdy rzecz ma miejsce w jednym i tym samym postępowaniu (ktoś najpierw był świadkiem, a następnie zmienił się jego status procesowy).

Uwaga powyższa dotyczy także odpowiednio sytuacji, gdy dana osoba ma status podejrzanego, tj. też nie można jako dowodu wykorzystać w postępowaniu przygotowawczym jego zeznań jako świadka z innego postępowania (przy zastrzeżeniu że tutaj wykorzystanie tych zeznań miałyby charakter przeprowadzenia dowodu z dokumentu, a nie jego odczytania, albowiem etap odczytywania zeznań właściwy jest dla etapu postępowania przed sądem).

Na marginesie należy zauważyć, że obowiązujący stan prawny chroni oskarżonego przed sytuacją, w której jego zeznania z innej sprawy mogłyby mieć dla niego charakter obciążający. W sytuacji gdyby zeznania te miały być korzystne dla oskarżonego, może on je niejako „wprowadzić” do danego procesu karnego w ten sposób, że powtórzy (w całości lub części) treść tego zeznania w formie składanego przez siebie wyjaśnienia. Taka sytuacja jest prawnie dopuszczalna.

IV. Analiza przepisów wybranych krajów Unii Europejskiej

Poniżej – pod kątem tytułowego zagadnienia – zostaną poddane analizie przepisy prawa karnego i procedury karnej czterech krajów Unii Europejskiej: Czech, Słowacji, Niemiec oraz Litwy. Zostaną one zaprezentowane z osobna.

1. Czeska procedura karna

W czeskim modelu postępowania karnego³⁰, podobnie jak w polskim, funkcjonuje rozróżnienie pomiędzy zeznaniami składanymi przez świadka a wyjaśnieniami składanymi przez podejrzanego lub oskarżonego. Różnica ta polega na charakterze odpowiedzialności za składane depozycje – świadek ma obowiązek mówić całą prawdę i niczego nie zatajać pod rygorem odpowiedzialności karnej, za wyjątkiem sytuacji gdy prawo pozwala mu odmówić zeznań (zob.: § 158 ust. 8 cz.k.p.k. w zw. z art. 100 cz.k.p.k.). Ma to miejsce między innymi gdyby miał obciążać sam siebie lub osoby najbliższe.

Z kolei podejrzany i oskarżony składają wyjaśnienia. Wynika to stąd, że jedną z ról (funkcji) oskarżonego jest, obok bycia stroną w sprawie, bycie też osobowym źródłem dowodowym³¹. Niezgodność wyjaśnień z obiektywną rzeczywistością (podanie nieprawdy) nie jest karalne (zob.: §. 158 ust. 8 cz.k.p.k.), poza sytuacją pomawiania innej osoby o popełnienie przestępstwa (zob.: § 345 czeskiego kodeksu karnego³²). Jest to element prawa do obrony.

Postępowanie przygotowawcze poprzedza tzw. wstępne wysłuchanie aktu oskarżenia oraz postępowania głównego (sądowego)³³. Należy wskazać, że faza przesłuchania oskarżonego na rozprawie następuje, tak jak w polskiej procedurze karnej, jako w istocie pierwsza czynność procesowa o charakterze dowodowym – po

³⁰ Tekst czeskiego postępowania karnego reguluje zákon ze dne 29. listopadu 1961 o trestním řízení soudním (č. 141/1961 Sb.), dalej też jako cz.k.p.k., dostępny na stronie <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141> (dostęp dnia 21 sierpnia 2018 r.).

³¹ D. Císařová, J. Fenyk a kol., *Trestní právo procesní*, 4. Vydání, Praha 2006, s. 171.

³² Zákon ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník (č. 40/2009 Sb.), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40> (dostęp dnia 21 sierpnia 2018 r.).

³³ J. Musil, J. Kratochvíl, P. Šámal a kol., *Trestní právo procesní*, 3. Vydání, Praha 2007, s. 514.

odczytaniu (zaprezentowaniu) aktu oskarżenia przez oskarżyciela (§ 206 ust. 2 cz.k.p.k.).

Oskarżony ma prawo składać wyjaśnienia lub ich odmówić, może także odpowiadać na pytania (lub na nie nie odpowiadać).

Czeska procedura karna umożliwia odczytanie wcześniejszych wyjaśnień oskarżonego (z etapu postępowania przygotowawczego) jedynie w następujących przypadkach (§ 207 ust. 2 cz.k.p.k.):

- 1) gdy oskarżony (prawidłowo zawiadomiony) jest nieobecny, a sąd zdecyduje się procedować pod jego nieobecność,
- 2) jeśli oskarżony odmawia składania wyjaśnień przed sądem,
- 3) jeśli w wyjaśnieniach oskarżonego występują różnice w stosunku do wcześniejszych wyjaśnień, różnice te są przedmiotem dociekań sądu (sąd wyjaśnia zaistniałe sprzeczności oraz ich powody).

Jeżeli chodzi o charakter depozycji, jakie składa współoskarżony względem innego oskarżonego, to, zdaniem czeskiego Sądu Najwyższego, ich charakter zależy od pozycji procesowej tego współoskarżonego³⁴, mianowicie:

- składa on wyjaśnienia, jeśli formalnie jest oskarżonym w danym procesie (nawet jeśli nie jest oskarżony o czyn innego współoskarżonego, o którym mówi),
- składa on zeznania, jeżeli jego sprawa jest wyłączona do osobnego rozpoznania (a zatem w danej konkretnej sprawie nie ma statusu oskarżonego), w tym w sytuacji, gdy jego sprawa karna została już prawomocnie zakończona.

W czeskiej procedurze karnej, w § 211, przewidzianych jest również szereg sytuacji, w których świadkowi odczytywany jest protokół jego poprzednich zeznań, przykładowo gdy bezprawnie i bezpodstawnie odmawia on składania zeznań, albo jego zeznania składane w sądzie różnią się zasadniczo od zeznań składanych

³⁴ Opinia Sądu Najwyższego z 17 października 1978 r., Sp. Mark Tpjf 68/77.

wcześniej. Sąd może również zrezygnować z bezpośredniego przesłuchania świadka, uznając że nie jest to konieczne (§ 211 ust. 1 cz.k.p.k.).

Znamienne jest natomiast, iż czeska procedura karna w ogóle nie zawiera zapisu dopuszczającego odczytanie oskarżonemu jego zeznań złożonych w charakterze świadka w tej samej sprawie, jak również nie zawiera żadnego zapisu dotyczącego możliwości odczytania oskarżonemu jego zeznań jako świadka złożonych w innym postępowaniu karnym.

Powyższy kształt przepisów czeskiej procedury karnej – w zestawieniu z dokonaną analizą – nakazuje wysunąć jednoznaczny wniosek, że nie jest możliwe proceduralnie, aby oskarżonemu odczytywać protokoły jego zeznań w roli świadka (składanych w innej sprawie).

2. Słowacka procedura karna

W słowackim kodeksie postępowania karnego³⁵ w § 2 zatytułowanym „Zasady postępowania karnego” w ust. 18 zapisano, iż postępowanie sądowe jest ustne (ustność jest zasadą) i sąd podejmuje decyzje w oparciu o przesłuchania świadków, opinie biegłych oraz wyjaśnienia oskarżonych.

Obowiązuje zasada, że podstawą orzeczenia sądu są tylko dowody przeprowadzone na rozprawie (§ 2 ust. 19 sł.k.p.k.). Naturalnie możliwe jest też prowadzenie postępowania dowodowego w oparciu o dowody rzeczowe (np. narzędzie zbrodni, odciski linii papilarnych) czy dokumenty (np. listy, pisma, zdjęcia etc.).

Oskarżony, jak w innych opisywanych powyżej procedurach karnych, jest zawsze poucany o swoich obowiązkach i uprawnieniach. W ramach swoich uprawnień oskarżony ma prawo składać wyjaśnienia (które są protokołowane) lub ma prawo ich odmówić. Nie można oskarżonego w żaden sposób zmuszać do składania wyjaśnień ani do tego, aby sam się obciążał (zob.: § 121 ust 1 i 2 sł.k.p.k.). Wyjaśnienia oskarżonego odmienne od prawdy nie są karalne.

³⁵ Zákon z 24. mája 2005 Trestný poriadok, dalej też jako sł.k.p.k. Tekst słowackiego kodeksu postępowania karnego dostępny na stronie <http://www.epi.sk/zz/2005-301#cast2> (dostęp dnia 24 sierpnia 2018 r.).

Również standardowo (w stosunku do opisywanych procedur) uregulowana jest pozycja świadka – jest nim każda osoba wezwana do złożenia zeznań w charakterze świadka (którą można w razie potrzeby doprowadzić przed oblicze organów procesowych), która składa zeznania (zapisywane w oficjalnym protokole) i jest pouczana o obowiązku mówienia prawdy oraz niezatajania wiadomych sobie informacji. Świadek odpowiada karnie za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy. Przepisy słowackiej procedury karnej regulują też szczegółowo możliwość odmowy złożenia zeznań przez świadka³⁶, w tym w sytuacji, w której miałby się sam obciążać lub narazić osoby najbliższe na odpowiedzialność karną (zob.: art. 129-130 sł.k.p.k.).

Oskarżony (uprzednio podejrzany) składa w toku postępowania wyjaśnienia w fazie wstępnej postępowania (którą można określić jako postępowanie przygotowawcze) oraz w toku głównej rozprawy przed sądem (nazywanej głównym wysłuchaniem). Przepisy słowackiej procedury karnej przewidują, że wyjaśnienia oskarżonego są pierwszą czynnością procesową następującą po odczytaniu (zaprezentowaniu) aktu oskarżenia w sprawie przez oskarżyciela.

Wyjaśnienia oskarżonego składane przed etapem sądowym są odczytywane wyłącznie wtedy, gdy (§ 258 ust. 4 sł.k.p.k.):

- oskarżony jest prawidłowo zawiadomiony i jest nieobecny,
- oskarżony odmawia składania wyjaśnień,
- istnieją istotne wymagające wyjaśnienia różnice pomiędzy treścią wyjaśnień wcześniejszych, a tych złożonych przed sądem.

Z kolei zgodnie z § 263 sł.k.p.k zeznania świadka lub współoskarżonego mogą być odczytane wówczas, gdy:

- sąd uzna, że zbędne jest osobiste przesłuchanie świadka w sprawie (za zgodą oskarżyciela oraz oskarżonego),
- świadek zmarł lub przebywa w nieznanym miejscu zamieszkania i nie można

³⁶ O. Repa (Spracoval: Ing.: S. Sepešiová), *Právo svedka odopriet' výpoved' v trestnom konaní – praktické problémy*, dostępny w internecie pod adresem: http://www.ucps.sk/clanok-0-2257/Pravo_svedka_odopriet_vypoved_v_trestnom_konani_-_prakticke_problemy.html (dostęp dnia 28 sierpnia 2018 r.).

go odnaleźć, jest nieosiągalny z uwagi na trwały pobyt zagranicą, jest chory i nie można spodziewać się aby miał możliwość fizyczną złożyć zeznania w bliższej przyszłości,

- gdy świadek bez powodu (bezprawnie, bezpodstawnie) odmawia składania zeznań,
- gdy świadek zeznaje odmiennie niż poprzednio.

Przepisy słowackiej procedury karnej wyraźnie rozróżniają pozycję świadka oraz oskarżonego i nie dopuszczają sytuacji, aby oskarżonemu można było odczytać jego zeznania (tudzież: oświadczenia), jeżeli składał je w danej sprawie jako świadek³⁷, zresztą należy wskazać, że formalne (pełne) przesłuchiwanie świadka w postępowaniu przygotowawczym jest prowadzone rzadko i pod ściśle określonymi warunkami.

W związku z powyższym oraz w związku z założeniami konstrukcyjnymi słowackiej procedury karnej (rolą świadka) uznać należy, że przepisy słowackiej procedury karnej uniemożliwiają przeprowadzenie w sprawie dowodu z protokołu przesłuchania oskarżonego jako świadka z innego postępowania.

3. Niemiecka procedura karna

Niemiecka procedura karna, uregulowana w kodeksie postępowania karnego³⁸, tak jak powyżej opisywane procedury karne, rozróżnia pozycje oskarżonego (podejrzanego) oraz świadka. Świadek, którym jest każda osoba wezwana w tym charakterze, jest pouczany o grożącej mu odpowiedzialności karnej za fałszywe zeznanie lub zatajenie prawdy. Świadkowie mogą być przesłuchani w postępowaniu wstępnym (przygotowawczym) oraz przed sądem (naturalnie możliwe jest też ich pierwsze chronologicznie przesłuchanie przed sądem).

³⁷ J. Čentéš, M. Kolcunová, *Wysłuchanie świadka w postępowaniu przygotowawczym i jego dopuszczalność w postępowaniu sądowym*, „Justičná revue” 62, rok 2010, nr 3, s. 348-363.

³⁸ Strafprozessordnung, dalej też jako StPO. Tekst StPO [w:] E. Tuora-Schwiarskott, *Niemiecki kodeks postępowania karnego Strafprozessordnung StPO w tłumaczeniu na język polski*. Wydanie bilingwalne, Warszawa 2016; także na stronie internetowej np. pod adresem: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/> (dostęp dnia 28 sierpnia 2018 r.).

W niemieckiej procedurze karnej obowiązuje zasada „*nemo tenetur se ipsum accusare*” (nikt nie jest zobowiązany do oskarżenia siebie), która ma umocowanie w konstytucji. Dana osoba jest o tym informowana już przy pierwszym przesłuchaniu (§ 136 ust. 2 StPO) oraz w sądzie (§ 243 ust. 5 StPO). W momencie, w którym dana osoba zeznaje jako świadek i ujawnia treści wskazujące na to, że może być sprawcą, to należy przerwać przesłuchanie i przesłuchać tę osobę ponownie (od nowa) jako podejrzanego przy pełnym pouczeniu tej osoby o jej uprawnieniach procesowych, w tym o prawie do milczenia. Ten element jasno wskazuje na to, że poprzedni protokół przesłuchania tej osoby jako świadka nie będzie stanowił dowodu w sprawie.

Przepisy niemieckiego kodeksu postępowania karnego normują procedurę odczytywania oddzielnie zeznań świadków, wyjaśnień oskarżonych, opinii biegłych. W istocie rzeczy regulacje te są zbieżne z regulacjami procedury polskiej, czeskiej czy słowackiej (§ 250-254 StPO); przykładowo świadkowi można odczytać fragmenty poprzedniego zeznania, gdy oświadcza, że czegoś nie pamięta, gdy zeznaje odmiennie niż poprzednio, gdy świadek zmarł lub nie jest możliwe jego przesłuchanie ani w obecnym, ani w bliższym czasie.

Podkreślenia wymaga, że powyższe regulacje zawsze dotyczą odczytania danej osobie jej depozycji osobowych złożonych w określonej i jednej roli, tj. odczytanie zeznań wobec świadka, opinii biegłego wobec biegłego, wyjaśnień oskarżonemu. Przepisy niemieckiej procedury nie regulują sytuacji odczytania oskarżonemu jego własnych zeznań złożonych w roli świadka i tym samym dają wyraz temu, iż nie jest to dopuszczalne.

W podanym kontekście powstaje pytanie, czy odczytanie oskarżonemu jego zeznań z innego postępowania (które to zagadnienie jest przedmiotem całego niniejszego opracowania) mogłyby nastąpić w trybie odczytania (ujawnienia) protokołów tych zeznań jako dokumentów.

Z jednej strony § 249 ust. 1 StPO stanowi, że certyfikaty i inne dokumenty mogą być odczytywane jako dowód w postępowaniu karnym i zasada ta dotyczy w szczególności innych wyroków karnych, rejestrów karnych, świadectw urodzeń i zgonów etc. oraz dokumentów powstałych w toku postępowania (wytworzonych przez organy procesowe).

Z drugiej strony § 256 StPO zawiera w ust. 1 wyraźne wyliczenie rodzaju oficjalnych dokumentów, które mogą być odczytane w toku postępowania sądowego np. zaświadczenia lekarskie o stanie zdrowia (obdukcje), protokoły pobrania krwi etc. i nie został tam zawarty zapis o odczytaniu protokołu przesłuchania oskarżonego jako świadka z innej sprawy.

Mając na uwadze powyższe zapisy oraz zasadę ustności rozprawy (jej bezpośredniości) wskazać należy, że niemiecki kodeks postępowania karnego (StPO) nie dopuszcza, aby przeprowadzać dowód z zeznań oskarżonego jako świadka, złożonych w innym postępowaniu. Wynika to naturalnie z roli procesowej oskarżonego, którego (co oczywiste) nie da się przesłuchać równocześnie jako świadka.

4. Litewska procedura karna

Litewski kodeks postępowania karnego³⁹, podobnie jak i inne kodeksy postępowania karnego, odróżnia pozycję procesową świadka od pozycji procesowej podejrzanego oraz oskarżonego. Należy tu wskazać, że o ile prawa oskarżonego są szersze niż podejrzanego (z uwagi na nowe możliwości proceduralne w postępowaniu sądowym), to ich obowiązki pozostają już takie same i niezmiennie (zob. art. 21 i 22 lt. k.p.k.).

Podejrzany lub oskarżony mogą składać wyjaśnienia (który to zapis tłumaczy się też jako prawo do ich odmowy). Wyjaśnienia nie są składane pod rygorem odpowiedzialności karnej za ich niezgodną z rzeczywistością treść⁴⁰. Wyjaśnienia oskarżonego rozpoczynają postępowanie dowodowe w sprawie (art. 271 ust. 2 lt.k.p.k), przy czym oskarżony zawsze jest poucany o swoich prawach i obowiązkach (art. 268 lt. k.p.k). Obecność oskarżonego na rozprawie sądowej jest, co do zasady, obowiązkowa (art. 246 lt. k.p.k)

³⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas dalej także jako lt.k.p.k. Tekst kodeksu dostępny na stronie http://www.infolex.lt/portal/start_ta.asp?act=doc&fr=pop&doc=10708 (dostęp dnia 28 sierpnia 2018 r.).

⁴⁰ M. Kazlauskas, J. Rinkevičius, *Asmenų parodymai baudžiamajame procese – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla* 1991, s. 42.

Świadkiem jest każda osoba wezwana w tym charakterze przed oblicze organu procesowego. Ma on obowiązek zeznawać prawdę, niczego nie zatajając z tego, co jest mu wiadome (art. 78 w zw. z art. 83 ust. 1 lt.k.p.k.). Świadek przed swoim przesłuchaniem jest obowiązkowo informowany o swoich prawach i obowiązkach, w tym o obowiązujących przepisach dotyczących możliwości odmowy składania zeznań (art. 79-90 lt.k.p.k.). Jedną z przesłanek odmowy zeznań przez świadka jest odmowa zeznań przeciw sobie lub osobom najbliższym. Wynika to z faktu, iż w litewskiej procedurze karnej obowiązuje zasada *nemo tenetur se ipsum accusare*, jest to zresztą zasada płynąca bezpośrednio z art. 31 ust. 3 litewskiej konstytucji⁴¹.

Litewska procedura karna kieruje się zasadniczo podobnymi do innych procedur karnych zasadami, takimi jak zasada domniemania niewinności i powiązana z nią zasada *in dubio pro reo*⁴², zasadą prawa do obrony (art. 10 lt.k.p.k.) etc.

W kontekście obowiązujących zasad warto podkreślić zasady obowiązujące w toku procesu przed sądem: zasadę bezpośredniości oraz zasadę ustności procesu (art. 242 ust. 1 w zw. z art. 290 lt.k.p.k.). Z tych zasad wynika, że o ile oczywiście dopuszczalne w procesie karnym są dowody z dokumentów, to treść dokumentów nie może zastępować sama w sobie depozycji osobowych poszczególnych osób (wynika to z art. 242 ust. 1 lt.k.p.k.). Z samego tego faktu i z rozbieżności ról oskarżonego oraz świadka można wywieść wniosek o niedopuszczalności odczytywania oskarżonemu jego zeznań złożonych w innym postępowaniu karnym.

Powyższą tezę dowodzi analiza przepisów litewskiego kodeksu postępowania karnego w zakresie przepisów dopuszczających odczytywanie uprzednich depozycji osobowych uczestników procesu. Jeśli chodzi o możliwość odczytania zeznań świadka, to litewski kodeks postępowania przewiduje taką możliwość, zarówno w stosunku do odczytania wyjaśnień oskarżonego, jak i zeznań świadka.

⁴¹ R. Jurka, *Draudimas versti duoti parodymus prieš save kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantas. Jurisprudencija*, Vilnius 2006, 1, s. 79; tak też R. Jurka, *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*, Vilnius: Registrų centras 2009, s. 47.

⁴² Decyzja Sekcji Wydziału Kryminalnego Sądu Najwyższego Litwy z 30 stycznia 2018 r. w sprawie karnej nr 2K-30-689/2018, dostępna pod adresem <http://eteismai.lt/byla/45879292202500/2K-30-689/2018> (dostęp dnia 15 września 2018 r.).

Przesłanki odczytania wyjaśnień oskarżonego oraz świadków (zob. art. 276 ust. 1 i 4 lt. k.p.k) są zasadniczo zbieżne i sprowadzają się do sytuacji, gdy:

- oskarżony lub świadek jest nieobecny na rozprawie,
- oskarżony lub świadek bezpodstawnie odmawia składania zeznań lub wyjaśnień lub oświadcza, że nie pamięta pewnych okoliczności, choć o nich zeznawał,
- wystąpią istotne różnice w depozycjach osobowych świadka lub oskarżonego.

Dodatkowo zeznania świadka można odczytać w sytuacji, gdy świadek nie żyje (zob. art. 276 ust. 1 pkt. 1 lt.k.p.k).

W związku z powyższym, należy wskazać, że litewski kodeks postępowania karnego nie przewiduje możliwości przeprowadzenia dowodu z zeznań złożonych przez oskarżonego w innym postępowaniu karnym w roli świadka.

V. Podsumowanie całości ustaleń

Reasumując, analiza przepisów polskiego postępowania karnego pozwala stwierdzić stanowczo, że w obecnym kształcie przepisów tejże procedury nie istnieje prawna możliwość przeprowadzenia w toku procesu dowodu z protokołu zeznań oskarżonego, przesłuchanego jako świadek w innej sprawie.

Również przeprowadzona analiza przepisów procedury karnej w wybranych krajach Unii Europejskiej (Czechy, Słowacja, Niemcy, Litwa) wskazuje na to, że w żadnym z tych krajów jest proceduralnie możliwe przeprowadzenie opisanego rodzaju dowodu.

Wydaje się, że wynika to – tak jak w polskiej procedurze karnej – z zasady bezpośredniości postępowania, z zakresu zapisanych w przepisach i ograniczonych nimi (przewidzianych prawem) czynności dowodowych związanych z oskarżonym jako źródłem dowodowym w procesie karnym (począwszy od wyjaśnień i oświadczeń, które może składać, poprzez badania i inne czynności kryminalistyczne, którym zobowiązany jest się poddać) oraz pośrednio z obowiązywania zasady *nemo tenetur se ipsum accusare*.